

ВИДИ ПРАКТИЧНИХ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Леся Юріївна МАЛЮГА,

*кандидат юридичних наук,
старший науковий
співробітник юридичного
факультету Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,*

У результаті розробки та прийняття Кодексу соціального забезпечення України, його норми слугуватимуть основою для усього іншого соціального законодавства та певним законодавчим орієнтиром, у відповідність якому повинні бути приведені інші нормативно-правові акти соціального законодавства.

Окрім того, варто враховувати, що прийняття Кодексу соціального забезпечення України також може стати важливою передумовою для вирішення актуальних практичних проблем соціального законодавства. У процесі аналізу наукової літератури та актів соціального законодавства, нами було виділено наступні актуальні практичні проблеми соціального законодавства України:

- 1) *безсистемність та складність соціального законодавства України;*
- 2) *соціальна ексклюзія у соціальному законодавстві України;*
- 3) *застарілість соціального законодавства України;*
- 4) *Україною не ратифіковано усі основні європейські стандарти у сфері соціального захисту.*

Тим не менш, фрагментарно у деяких роботах науковці окреслювали ті чи інші проблеми. Проблема безсистемності соціального законодавства України із точки зору О. П. Ковалю полягає у тому, що соціальне законодавство являє собою сукупність розрізнених актів з вузьких питань, значна кількість яких приймалися, виходячи не з осмислених потреб суспільства, а на догоду кон'юнктурним потребам окремих політичних сил [1, с. 189]. На практиці, як нами зазначалось раніше у даній роботі, дана проблема відобразилась на прийнятті 170 законів України, 400 постанов Кабінету Міністрів, 1100 відомчих і міжвідомчих наказів. Наприклад, лише законодавство з питань солідарного пенсійного забезпечення нараховує 2 профільних та близько 30 непрофільних

законів, що врегульовують питання пенсійного забезпечення окремих категорій громадян [1, с. 189]. Лише одне серед попередніх скликань парламенту актуалізувало питання кодифікації соціального законодавства України, при цьому не прийнявши відповідний нормативно-правовий акт. Чинне скликання Верховної Ради України окреслило кодифікацію соціального законодавства як стратегічне завдання, проте наразі лише на рівні розмов. Як наслідок, однією із ключових проблем соціального законодавства України є те, що воно не являє собою чітку ефективно організовану систему нормативно-правових актів. Наразі, це сукупність нормативно-правових актів цивільного, адміністративного, трудового, сімейного, податкового та інших галузей законодавства, які урегульовують питання, пов'язані із наданням соціального захисту населенню України.

Надання системності соціальному законодавству України, як нами відзначалось раніше, доцільно здійснити шляхом прийняття Кодексу соціального забезпечення України. У такому разі, Кодекс соціального забезпечення України визначатиме основні засади реалізації соціальних прав і гарантій людини та забезпечуватиме соціальний захист соціально вразливих категорій населення нашої держави. У свою чергу, інші нормативно-правові акти соціального законодавства детально регламентуватимуть кожен із таких засад. Тож, зробимо висновок, що проблема безсистемності соціального законодавства України може бути вирішена на даному етапі виключно шляхом його кодифікації. Кодифікація соціального законодавства України дозволить впорядкувати правове регулювання даної сфери шляхом приведення у відповідність інших нормативно-правових актів соціального законодавства до змісту Кодексу соціального забезпечення України, а також шляхом встановлення того, які нормативно-правові акти соціального законодавства мають втратити чинність без негативного впливу на стан правового регулювання.

Наступною виділеною нами проблемою соціального законодавства України є його соціальна ексклюзія. О. П. Коваль визначає соціальну ексклюзію, як порушення для окремих категорій громадян їх прав, в тому числі матеріального характеру, що захищаються нормативно-правовими актами. У контексті соціального законодавства України дана проблема полягає у тому, що обсяги виплат, згідно із соціальним законодавством, мають бути підкріплені державними фінансами. Дослідник звертає увагу на події 2011 року, протягом якого судами України було прийнято

рішення про стягнення з органів Пенсійного фонду коштів на користь 2,5 мільйонів пенсіонерів, зокрема чорнобильців та дітей війни, та внаслідок чого Конституційним Судом наприкінці 2011 року було прийнято рішення щодо встановлення розмірів і порядку соціальних виплат у відповідності до стану державних фінансів [2]. Іншими словами, прояв соціальної ексклюзії в Україні полягає у тому, що в держави на даному етапі відсутні можливості забезпечувати соціального малозахищені верства населення на тому рівні, на якому вони цього потребують [1, с. 189]. Як наслідок, не зважаючи на те, що у порівнянні із європейськими країнами, Україна встановлює у своєму соціальному законодавстві адекватний обсяг соціальних гарантій, розміри тих коштів, які наша держава може собі дозволити. Наприклад, однією із проблем пенсійного забезпечення в Україні традиційно називають дефіцит коштів Пенсійного фонду України. Наприклад, у Державному бюджеті України на 2019 рік було закладено близько 167,5 мільярдів гривень на покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду України [3]. Досвід європейських держав свідчить про те, що така практика є звичною і для європейських держав. Проте, у даному контексті варто звернути увагу на те, що по-перше, економічні можливості України є такими, що дефіцит Пенсійного фонду України є важким тягарем для вітчизняної економіки, обумовленим низкою демографічних та економічних проблем (поступовим старінням населення та збільшенням частки пенсіонерів, існуванням тіньових заробітних плат тощо). Якщо європейські держави здійснюють такі дотації через наявність у них можливостей щодо їх здійснення, то Україна вимушена покривати такий дефіцит через відсутність необхідних коштів у Фонді. І при цьому, розмір пенсійного забезпечення в Україні не є таким, який дозволяє пенсіонерам безпроблемно забезпечувати своє існування

Отже, соціальна ексклюзія, як практична проблема чинного соціального законодавства України, полягає у тому, що в найбільш соціально вразливих категорій та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок дії на них негативних факторів соціального ризику відсутні в Україні можливості отримати соціальне забезпечення у тих розмірах, які вони потребують для забезпечення свого існування. Наприклад, передумовою для існування проблем пенсійного забезпечення в Україні є те, що першим рівнем системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV [4]

встановив солідарну система, відповідно до якої усі кошти, що перераховуються підприємствами та застрахованими особами до Пенсійного фонду України, одразу ж виплачуються нинішнім пенсіонерам. Як нами було встановлено раніше, Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, основними надходженнями до якого є суми єдиного внеску, розподілені на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Бюджет Пенсійного фонду України є позабюджетним фондом, який має як власні цільові надходження та дотації із Державного бюджету України. По суті, бюджет Пенсійного фонду України отримує власні цільові джерела надходження та цільові дотації із Державного бюджету України, що акумулюються і перерозподіляються у вигляді пенсійних виплат на користь осіб, яким відповідно до закону призначені певні види пенсій. Проте, на відміну від вирішення проблем соціальної ексклюзії моделі соціального страхування України, вирішення проблеми соціальної ексклюзії у пенсійній системі вже не перший рік здійснюється законодавцем, зокрема шляхом розвитку другого і третього рівня пенсійної системи України - накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та системи недержавного пенсійного забезпечення, які втім перебувають лише на стадії становлення. Лише із 2004 року по 2017 рік в Україні було прийнято більше 70 законів, спрямованих на коригування норм «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV [5, с. 98]. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV [6] учасники недержавного пенсійного забезпечення отримують пенсійні виплати у формі грошової виплати учасникові недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям, що здійснюється за рахунок накопичених у недержавному пенсійному фонді та облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку грошових коштів у випадках. Тобто, соціальна ексклюзія у пенсійній системі України у перспективі має бути вирішена, проте в умовах, коли другий і третій рівень пенсійної системи лише порівняно нещодавно розпочали своє функціонування, реальні результати вирішення даної проблеми можна буде оцінювати значно пізніше.

Список використаних джерел

1. Коваль О. П. Удосконалення функціонування соціальної сфери України: економіко-адміністративний аспект. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 4. С. 188-196

2. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України, 53 народних депутатів України і 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 розділу VII «Прикінцеві положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік»: Рішення Конституційного суду України від 26.12.2011 № 20-рп/2011. *Офіційний вісник України*. 2012 р. № 3. стор. 55. стаття 100. код акта 59981/2012

3. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018 р. № 50. стор. 5. стаття 400

4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 49-51. ст. 376

5. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку: монографія за ред. М. Шумила, І. Комоцької. Київ: НікаЦентр, 2018. 516 с.

6. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. ст.372.